

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Κοινότης

Ἡ Κοινότης εἶναι μετὰ τὴν οἰκογένειαν μία τῶν βασικῶν ομάδων καὶ ἰδρυμάτων τῆς Κοινωνίας, ἀνάγουσα τὴν ἀρχὴν τῆς εἰς τὴν πρώτην ἐμφάνισιν ταύτης. Βασίζεται δὲ ἡ Κοινότης ἐπὶ τῶν δύο χαρακτηριστικῶν, τοῦ αἵματος τῶν συγγενῶν οἰκογενειῶν καὶ κυρίως τοῦ τόπου· κατ' ἀκολουθίαν ἡ κοινότης ἔχει τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικά: 1) Διακρίνεται τῆς ὅλης κοινωνίας ἐκ τῶν σχέσεων τῆς πρὸς τὸ φυσικὸν περιβάλλον, τὸν τόπον, ἐν ᾧ ἔχει ἰδρυθῆ καὶ εἰς «ὄν ζῆ καὶ ἐργάζεται», παράγει καὶ μεταφέρει ἐμπορεύματα καὶ προϊόντα καὶ χρησιμοποιεῖ πρὸς τοῦτο ἐργάτας καὶ ὑπαλλήλους. Εἰς τὴν κοινότητα τὸ ἄτομον εἶναι μέλος ἀνταγωνιζομένων καὶ συνεργαζομένων ἀτόμων, ὧν ὀλίγοι ἴσως εἶναι γνωστοὶ εἰς αὐτό. Κατὰ τὸν Wissler βλέπομεν τὴν κοινότητα ὡς ομάδα ἀτόμων, ἀρρένων καὶ θηλέων, παιδίων καὶ ἐνηλίκων, νέων καὶ γερόντων, ἅτινα πάντα ἀκολουθοῦσι τυπικὰς ἐνεργείας, οὐχὶ κατ' ἀνάγκην πάντοτε τὰς αὐτάς, ἀλλὰ διάφορους, οὕτως ὅμως συγχρονιζομένας, ὥστε νὰ τρέφωσιν, ἐνδύωσιν, παρέχωσιν κατοικίαν, νὰ διακυβερνώσιν καὶ νὰ ἐξυπηρετῶσιν τὰ μέλη τῆς ομάδος. 2) Περιορίζεται κατὰ χῶρον ἀνεγνωρισμένον ὑπὸ τῶν μελῶν αὐτῆς καὶ τῶν ομάδων κοινοτήτων. 3) Τὰ μέλη τῆς εὐρίσκονται εἰς στενὴν ἐπαφὴν μεταξὺ τῶν. 4) Τὰ μέλη ἀπολαύουσι τῶν κοινῶν ἀγαθῶν τῆς κοινότητος.

Ἡ κοινότης, ὅπως καὶ ἡ οἰκογένεια, ὑπέστη καὶ ὑφίσταται διαρκῶς ριζικὴν μεταβολήν, ἕνεκα τῆς ἀξίσεως τῶν μέσων ἐπικοινωνίας καὶ τῆς ἀμέσου ἐπαφῆς τῶν μελῶν τῆς, μάλιστα ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε ἡ ἔννοια αὐτῆς νὰ μὴ περιορίζεται ἐντὸς τῶν στενῶν ὁρίων τῆς γειτονίας ἢ τῆς κώμης, ἢ τῆς πόλεως, ἀλλὰ νὰ ἐκτείνεται, μακρὰν, ἐκεῖ ὅπου τὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας, λ.χ. τὸ τηλέφωνον, δύνανται νὰ ἐνώσουν ἄτομα ἀλληλεπιδρῶντα καὶ συνδεδεμένα διὰ τῆς συνεργασίας καὶ τῆς κοινότητος τῶν συμφερόντων (κοινοπολιτεία).

Ἡ ἐξέλιξις τῆς κοινότητος ἠκολούθησε τὰς βαθμίδας α) τῆς ὀρδῆς (1), ἀνωμάλου καὶ ἀτάκτου καὶ προσωρινῆς ἐνώσεως ἀτόμων, περισσοτέραν κοινωνικὴν συνείδησιν ἔχόντων ἢ αἱ ἀγέλαι τῶν ζώων. β) τῆς φυλετικῆς συμβιώσεως ομάδων, κατὰ γένη ἢ πατριάς ἢ κατὰ φυλὰς (Tribes) γ) ἐνώσεως τῶν φυλῶν καὶ δ) τοῦ κράτους, ὅπερ ἔχει τὴν συνείδησιν ἀνωτέρου ἔθνικοῦ πολιτισμοῦ.

Ἡ τοιαύτη κατὰ γένη ἢ πατριάς διάκρισις τῆς κοινότητος ἐμφαίνεται ἐν Ἑλλάδι ἐξ ἐθίμων ἐπικρατούντων καὶ σήμερον ἐν μέρει. Οὕτως οἱ γέροντες προεστῶτες ἐξελέγοντο ἐξ ὀρισμένων γενῶν (Χίος), εἶχον ἰδιαιτέρας (οἰκογενειακὰς) ἐκκλησίας καὶ ἱερεῖς καὶ προστάτας ἀγίους (Χειμάρρα),

(1) Βλ. καὶ Fustel de Coulanges. La cité antique σ. 143 - 348.

οἱ κάτοικοι εἶχον κοινὰ γεύματα καὶ πανηγύρεις ἐντὸς τοῦ περιβόλου τοῦ ναοῦ καὶ κάτωθεν μεγάλων δένδρων (Σκῦρος). Τινὰ δὲ μέλη τοῦ αὐτοῦ γένους εἶχον κοινούς τάφους καὶ κοινὴν οἰκογενειακὴν μάχαιραν, δι' ἧς ἐσφάζοντο οἱ χοῖροι ὄλων τῶν οἰκιῶν τῆς οἰκογενείας, αἵτινες καὶ ὁμοῦ ἔτρωγον κατὰ τὰ **χοιροσφαξίματα** (Μάνη).

Ἡ στοιχειώδης μορφή τῆς κοινότητος εἶναι ἡ νομαδικὸν βίον ζῶσα φυλὴ ἢ ὀρδή. Αἱ κοινότητες αὗται ἀποτελοῦνται ἐξ ἀτόμων καὶ οἰκογενειῶν νομαδικὸν βίον ζῶσῶν καὶ συνεχῶς μετακινουμένων πρὸς ἐξεύρεσιν τροφῆς. Τὸ μέγεθος αὐτῶν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς τροφῆς τῆς δυναμένης νὰ εὐρεθῇ εἰς τὸ περιβάλλον, ὅπου ζῶσι---καθὼς καὶ ἐκ τῆς περιόδου τοῦ ἔτους· ἐκτείνεται δὲ ὁ ἀριθμὸς ἀπὸ ὅ οἰκογενειῶν μέχρι μεγάλου ἀριθμοῦ, ὡς εἰς τοὺς Βεδουίνους τῆς Μεσοποταμίας καὶ τοῦ Κουρδιστάν ἢ τὴν ὀρδὴν Σαμίας, ἣτις ἀνέρχεται, ὅταν ταξιδεύῃ, εἰς 20,000 ἀνθρώπων, 30,000 προβάτων καὶ 50,000 καμήλων. Τοιαῦται μετακινούμεναι ὁμάδες ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν τῇ Βαλκανικῇ εἶναι αἱ τῶν Ἀθιγγάνων.

Ἡ ἔνωσις αὕτη τῶν φυλῶν ἰδίᾳ ἐν Ἑλλάδι, παρὰ τὸ μέγιστον κώλυμα τῆς διαφοροῦς θρησκείας των, ἐπῆλθεν ἕνεκα κυρίως τῆς ἐπικοινωνίας των, γενόμενης ἄλλοτε μὲν ἐκουσίως, ἄλλοτε δὲ διὰ τῆς ἐπιβολῆς ἐνὸς ἡγεμόνος ἐξ ἄλλης τινὸς φυλῆς, μετὰ δὲ τὴν ἔνωσιν πᾶσαι αἱ φυλαὶ ἔχουσι μὲν κοινὴν θρησκείαν, ἀλλὰ δὲν ἀποβάλλουσι τὴν αὐθιπαρξίαν καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν των, οὔτε τὴν ἰδίαν θρησκείαν καὶ τὸν ἀρχηγόν των.

Κατὰ ταῦτα ἡ ἀνθρωπίνη κοινωνία ηὔξηθη οὐχὶ δι' ἐπεκτάσεως κυκλικῶς, ἀλλὰ δι' ἐνώσεως προῦπαρχόντων πυρήνων, τῶν οἰκογενειῶν, τῶν φρατριῶν, καὶ τῶν φυλῶν, αἵτινες διατήρησαν καὶ τὰς ἰδίας κυβερνήσεις καὶ τὰ δικαστήριά των, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ὑπὲρ τὰς ἰδιαιτέρας κυβερνήσεις, διὰ τῆς ἐνώσεως παρήχθη καὶ κοινὴ τις θρησκεία καὶ κοινὴ κυβέρνησις, μὴ ἔχουσα ὅμως δικαίωμα ἐπεμβάσεως εἰς πλεῖστα δικαιώματα τοῦ *Patris familiae*. Ἐκ τούτων διὰ τῆς παρελεύσεως ἐτῶν καὶ αἰώνων, εὐνοοῦντος καὶ τοῦ γεωγραφικοῦ περιβάλλοντος τὰς τρεῖς ἀπαραιτήτους προϋποθέσεις τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, ἦτοι τὴν τροφήν, τὴν κατοικίαν καὶ τὴν ἔνδυσιν, προῆλθον αἱ κῶμαι, αἱ κωμοπόλεις, αἱ πόλεις καὶ αἱ μεγαλοπόλεις.

Ἡ κώμη (τὸ χωρίον). Ὅπου ὑπάρχει διαρκῆς καὶ ἀφθονος τροφή ἐκ πάσης πηγῆς, ἐκεῖ ἰδρύεται μόνιμος συνοικισμὸς καλούμενος κώμη (1), κωμόπολις ἢ πόλις, ἀναλόγως τοῦ πληθυσμοῦ, ἐκ πλειόνων κωμῶν συγκειμένη καὶ σκοποῦσα οὐ μόνον τὸ ζῆν, τὸν εὐκολώτερον πορισμὸν τῶν μέσων τῆς ζωῆς, ἀλλὰ κυρίως τὸν εὐδαίμονα, κατ' Ἀριστοτέλη, τῶν πολιτῶν βίον τ.ἔ. τὸν ἐνάριστον βίον, ἐπιτυγχανόμενον διὰ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ὀρθῆς παιδείας, διὸ καὶ ὁ ἀνθρώπος φύσει πολιτικὸν ζῶον ἐθεωρήθη.

Αἱ κοινότητες κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς καὶ μετέπειτα χρόνους ἦσαν ὀργανωμέναι πρὸς ἀσφάλειαν καὶ ἀμυνίαν τοῦ συνοικισμοῦ διὰ τὸν φόβον ἐπι-

(1) Πρβ. Ἀριστ. Πολιτικά Α', 7. «Ἡ δ' ἐκ πλειόνων οἰκιῶν κοινωνία πρώτη χρήσεως, ἕνεκεν μὴ ἐφημέρου, κώμη».

δρομῆς λησιῶν, πειρατῶν ἢ ἀτάκτων ὁρδῶν (λ.χ. γενιτσάρων, Ἀλβανῶν κ.λ.π.). Ἐξῶν δ' αὐταὶ εἰς φρούρια (ἀκροπόλεις, κίστρα μὲ πολεμίστρας), πρὸς προφύλαξιν δὲ καὶ ἄμυναν τῶν ἐργαζομένων εἰς ἀγροὺς καὶ ἀμπέλους εἶχον φυλάκια (βίγλες, βάρδιες, φυλαχτάδες, μιτθράκια ἢ φρουκτωρίας (φωτιές).

Ἰδίαν δ' ὀργάνωσιν εἶχον αἱ κοινότητες ἐν περιπτώσει ἐπιδημίας (χολέρας, πανώλους, εἰλογίας κ.λ.π.) καὶ ἰδίους τρόπους ἐπισιτισμοῦ. Συνήχοντο δὲ πάντες οἱ προεστοὶ τῆς περιφερείας (τοῦ Κοινοῦ) εἰς συνέλευσιν (Μάζωξιν) εἰς ὠρισμένον τόπον πρὸς κανονισμὸν ἐμπορικῶν καὶ οἰκονομικῶν γενικώτερον ζητημάτων. Οἱ προεστοὶ εἶχον διάφορα ὀνόματα (γέροντες, πρωτόγεροι, ἐπιτρόποι, σύντεχνοι), εἶχον δ' εὐρεῖαν ἐξουσίαν, κατανέμοντες τοὺς φόρους, ἐνοικιάζοντες τὴν περιουσίαν τῆς κοινότητος, φυλάσσοντες τὸν τόπον ἀπὸ τῆς ἐπὶ ξένου κατακτήσεως, ἐπιβάλλοντες πρόστιμα καὶ κολάζοντες τοὺς ἀτάκτους, καθορίζοντες τὰς τιμὰς τῶν προϊόντων, τὴν ἔναρξιν τῶν γεωργικῶν ἐργασιῶν καὶ τὸν διορισμὸν τῶν κατωτέρων ἀρχῶν, τῶν ἐπιτρόπων τῶν ἐκκλησιῶν τῶν ἐφόρων τῶν σχολείων κ.λ.π. (1)

Σήμερον ἐν Ἑλλάδι τὰ 2)3 τοῦ πληθυσμοῦ ζῶσιν εἰς κόμας καὶ κομποπόλεις κάτω τῶν 5.000 κατοίκων. Διακρίνονται δὲ διάφορα εἶδη κομιῶν καὶ κομποπόλεων ἀναλόγως τῆς παραγωγῆς τοῦ τόπου καὶ τοῦ συγκεντρωτικοῦ ἢ ἀποκεντρωτικοῦ τῶν βίου. Οὕτως ἔχομεν: 1) **Συνοικισμοὺς** ἐξ ὀλίγων διεσπαρμένων οἰκιῶν, αἵτινες σὺν τῷ χρόνῳ ἀποβαίνουν ἐν χωρίον, μὲ κυρίαν ἀπασχόλησιν τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς. 2) **Χωρία** καὶ κομποπόλεις, συγκεντρωμένας ἔχούσας τὰς οἰκίας των, ὧν οἱ κάτοικοι εἶναι ὄχι μόνον γεωργοὶ ἀλλὰ καὶ κτηνοτρόφοι, ὡς εἶναι τὰ πλεῖστα τῶν χωρίων τῆς Ἑλλάδος. Εἰς ταῦτα τὸ σχολεῖον, ἡ ἐκκλησία, τὸ ταχυδρομεῖον κ.λ.π. εὐρίσκονται ἐντὸς τοῦ χωρίου. Ἐπάρχουν ὁμοῦ καὶ χωρία πλησίον ἀλλήλων κείμενα, τὰ ὅποια ἔχουσι τ' ἀνωτέρω ἰδιόματα οὐχὶ ἐντὸς ἐκάστου αὐτῶν, ἀλλ' εἰς σημείον τι ἀπέχον ἐξ ἴσου ἀφ' ὅλων τῶν χωρίων. 3) **Πόλεις** καὶ **μεγαλόπολεις**. Αἱ κοινότητες αὗται διακρίνονται διὰ τὸ μέγεθος καὶ τὰ ἐκ τούτου προερχόμενα κοινοτικὰ χαρακτηριστικά των. Εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰς μεγαλόπολεις ἡ κοινωνικὴ ἐπικοινωνία εἶναι μικροτέρα, ἢ δὲ κοινότης ὑποδιαιρεῖται εἰς μικροτέρας ομάδας, παρεχούσας εὐκαιρίας πρὸς ἀνάπτυξιν προσωπικῶν σχέσεων.

Ὅθεν αἱ ἐπαφαὶ γίνονται διὰ τῶν ἐφημερίδων, τῶν πολιτικῶν ὑπαλλήλων κ.λ.π. Πλὴν αὐταὶ εἶναι περιορισμένα, συμβαίνει δὲ πολλάκις οἱ εἰς πολιτικοῦς ζῶντες νὰ μὴ γνωρίζονται πρὸς ἀλλήλους. Διὸ ἡ πολιτεία προβλέπει πρὸς τοῦτο τὴν ἴδρυσιν ναῶν, εὐρυχορίων καὶ ἀθλητικῶν γηπέδων διὰ τὴν νεότητα.

Διαφοραὶ εἰς ἔθιμα ἀκόμη παρατηροῦνται ὡς καὶ εἰς τὴν οἰκονομικὴν θέσιν ἐκάστου ἀτόμου. Αἱ πόλεις ἔχουσι μεγαλυτέραν εἰδικεύσιν εἰς τὰ ἐπαυ-

1) Βλ. πλεονα εἰς Μέγα Γ'. Ζητήματα Ἑλληνικῆς Λαογραφίας.

γέλυμα, εἰς τὴν ἐκάστοτε κοινωνικὴν ζωὴν των καὶ τὰς κοινωνικὰς τάξεις. Οὕτως εἰς τὸ χωρίον εὐρίσκομεν ἓνα ἰατρόν, πάσας τὰς ἀσθενείας θεραπεύοντα, ἐνῶ εἰς τὰς πόλεις εὐρίσκομεν πλείστους ὄσους εἰδικούς. Διακρίνονται δ' αἱ πόλεις, ἀναλόγως τῆς κυριωτέρας λειτουργίας των εἰς ἐμπορικὰς, ναυτικὰς, βιομηχανικὰς, κέντρα τουριστικὰ ἢ ἀναψυχῆς κ.λ.π.

Τελευταῖον εἶδος κοινότητος εἶναι καὶ ἡ **Μητρόπολις**, πόλις ἔχουσα πολλὰ ἑκατομμύρια πληθυσμοῦ, ὡς ἡ Νέα Ὑόρκη μὲ 10 ἑκατομμύρια πληθυσμοῦ, τὸ Λονδῖνον κ.λ.π.

1. Οἰκολογικοὶ παράγοντες καὶ ἀνθρωπίνη οἰκολογία

Οἱ παράγοντες οἵτινες ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τὸν χῶρον, τὸ μέγεθος καὶ τὴν φυσικὴν ὀργάνωσιν τῶν ἀνθρωπίνων κοινοτήτων, ἐξετάζονται ὑπὸ ἰδιαιτέρου κοινωνιολογικοῦ κλάδου, τῆς ἀνθρωπίνης Οἰκολογίας. Διακρίνονται δ' οἱ οἰκολογικοὶ παράγοντες τῆς κοινότητος τῶν ζώων, οἵτινες προέρχονται ἐκ τοῦ φυσικοῦ μόνον περιβάλλοντος, ἀπὸ τῶν παραγόντων τῶν ἀνθρωπίνων κοινοτήτων, εἰς ἃς ἐπίδρασιν ἔχουσιν οὐ μόνον οἱ ἐκ τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος οἰκολογικοὶ παράγοντες, ἀλλὰ καὶ οἱ ὄροι ζωῆς ἐκ τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ. Καὶ τοῦτο, διότι ὁ πολιτισμὸς διὰ τῶν ἐφευρέσεων ἐπιδρᾷ ἐπὶ τὸν χῶρον, ἐν ᾧ ἐγκαθίσταται ἡ κοινότης, τῆς συγκοινωνίας ἐπιβοηθούσης, οὐχὶ εἰς τὴν παρὰ τοὺς ἀγροὺς ἐγκατάστασιν καὶ τοὺς τόπους τῆς παραγωγῆς, πολλάκις ἀνθυγιεινοὺς καὶ ἀκαταλλήλους, ἀλλ' εἰς ὑγιεινοτέρους καὶ ὠραιότερους χώρους. Ὅπως ἀντιθέτως ὅπου οἱ κνηγοὶ, ἀλιεῖς κ.λ.π. εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ ἀκολουθῶσι τὸ θήραμα, ἐκεῖ καὶ ὁ τόπος τῆς κοινότητος των καθορίζεται ἐκ τῆς τροφῆς των. Ὡσαύτως ὅπου ἡ ἐπικοινωνία εἶναι διὰ τῆς πυκνῆς συγκοινωνίας εὐκολωτέρα, ἐκεῖ οἱ κάτοικοι ζῶσιν εἰς πόλεις(1).

Ὁ πληθυσμὸς καὶ ἐν γένει τὸ μέγεθος τῆς κοινότητος ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ σιδηροδρόμου, τοῦ ἀτμοπλοίου ἢ τοῦ ἀεροπλάνου, τὰ ὅποια συγκεντρώνουν εἰς πόλεις παραθαλασσίους ἢ παραποταμίους τὸν πληθυσμὸν, ἐνῶ ἀντιθέτως, τὸ αὐτοκίνητον κινεῖ τὸν πληθυσμὸν πρὸς τὴν περιφέρειαν καὶ τὴν ἐξοχὴν. Ἐνεκα δὲ τῆς τοιαύτης ἐπικοινωνίας καὶ τῆς συντηρήσεως τῶν ἀποστάσεων τὰ διαφέροντα τοῦ ἀτόμου καὶ τῶν ὁμάδων καὶ ἐπομένως καὶ ἡ κοινωνικὴ ὀργάνωσις ἐκτείνονται πέραν τῆς κοινότητος, εἰς τὸ Ἔθνος, καὶ πέραν αὐτοῦ, ἐφ' ὅσον τὰ συμφέροντα καὶ τὸ ἐμπόριον ἐπεκτείνονται ἔξω τοῦ Κράτους.

2. Διαφορὰ τῆς ἀστικῆς ἀπὸ τῆς ἀγροτικῆς Πλειονότητος.

Αἱ κοινότητες διαφέρουσι μεταξὺ των παρουσιάζουσαι ἴδια χαρακτηριστικά. Αἱ τὰ μάλιστα δὲ διάφοροι κοινότητες εἶναι ἡ ἀγροτικὴ καὶ ἡ ἀστικὴ (τῆς πόλεως). Τοῦτο καθίσταται εὐδηλον εἰς τοὺς ἐκ τῶν ἀστικῶν κέντρων λ.χ. μεταβαίνοντας εἰς ἀγροτικὰς κοινότητας, ἵνα εὗρωσιν ἐκεῖ μέσα συντη-

(1) *Περὶ καὶ Ἀριστ. Πολιτ. Γ', 5. «ὡς ἂν ἡ χρεια συναγαγῆται τοῦτον τὸν τῶν διαγόντων».*

ρήσεως, ὡς ἐν περιπτώσει πολέμου, ὅποτε ἐπὶ πολὺν χρόνον ὁ ἀστὸς εὕρισκει δυσκολίαν νὰ προσαρμοσθῇ εἰς τὰς δημιουργηθείσας νέας δι' αὐτὸν συνθήκας.

Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ ἀντιθέτως. Καὶ ὅπου μὲν τὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας καὶ τῆς μεταφορᾶς εἶναι πυκνὰ καὶ ἀφθονα, ἢ κοινότης δὲν διαφέρει τοῦ ἀστεως, ὅπου ὁμως ὑπάρχει ἔλλειψις συγκοινωνίας, ἐκεῖ παρατηρεῖται μεγίστη διαφορὰ μεταξὺ τῶν ἀστῶν καὶ τῶν ἀγροτῶν. Οἱ τελευταῖοι ἀναλόγως τῶν μέσων τούτων τῆς ἐπικοινωνίας εἶναι ἀπομεμονωμένοι, ζῶσιν εἰς πρωτόγονον κατάστασιν, βάσις τῆς ζωῆς των εἶναι τὸ ἔθιμον, κοινωνικότης καὶ κοινωνικαὶ ὀργανώσεις ἐλλείπουν, ἐπικρατοῦσι προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίαι, κωλύουσαι τὴν ἐλευθέραν τῶν ἀγροτῶν ἐνέργειαν. Εἶναι ὁμως κατὰ κανόνα οἱ ἀγροταὶ μᾶλλον φίλεργοι, εἰς τινὰς κοινότητας πολὺ πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου ἐγειρόμενοι, ἵνα μεταβῶσιν εἰς τοὺς πλησίον που εὕρισκομένους ἀγρούς των, ὅπουθεν ἐπιστρέφουσι μετὰ τὴν Δύσιν τοῦ ἡλίου, ἀντιθέτως πρὸς τινὰς ἀστῶς μὴ ἐργαζομένους, εἰς καφενεῖα ζῶντας καὶ τοὺς ἄλλους ἐκμεταλλευομένους. Αἱ περισσότεραι γυναῖκες εἰς τὰ χωρία πολλαχοῦ, πλὴν τῶν οἰκιακῶν των καθηκόντων, ἐργάζονται καὶ εἰς τοὺς ἀγρούς, ἐνῶ εἰς τὰς πόλεις αἱ ὀλιγώτεραι ἐργάζονται εἰς ἐργαστάσια ἢ δημοσίας καὶ ἰδιωτικὰς ἐπιχειρήσεις καὶ ὑπηρεσίας, αἱ δὲ περισσότεραι οὐδαμῶς ἐργάζονται ἔξω τοῦ οἴκου.

Εἰς τὰ χωρία, ἂν μὴ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν ἐκ τῆς τελευταίας ἀδελφοκτονίας καὶ τῶν πολέμων προσηρινὴν ἐλάττωσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μαχομένων ἀνδρῶν, κατ' ἀναλογίαν οἱ γάμοι εἶναι περισσότεροι τῶν εἰς τὰς πόλεις καὶ ἐνωρίτερον οὗτοι τελοῦνται. Ὁ ἀριθμὸς τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας εἶναι μεγαλύτερος εἰς τὰ χωρία καὶ μικρότερος εἰς τὰς πόλεις, ἐνθα ἡ πρόληψις τῆς γεννήσεως τέκνων εἰς εὐρείαν κλίμακα δεσπόζει.

Ὡς πρὸς τὸν πλοῦτον εὕρισκει τις περισσότερους τὸν ἀριθμὸν πλουσίους εἰς τὰς πόλεις ἢ εἰς τὰ χωρία· κατὰ τὰς εὐκολίας δὲ τῆς ζωῆς ἐπίσης μεγίστη εἶναι ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν ἀγροτῶν καὶ τῶν ἀστῶν, μὴ ὑπαρχόντων εἰς τὰ χωρία μήτε καταστημάτων εἰδικῶν, βιομηχανικῶν, μέσων προστασίας καὶ ἀσφαλείας, μήτε βιβλιοθηκῶν, σχολείων ἀνωτέρων, νοσοκομείων καὶ ἄλλων ἰδρυμάτων ἢ μέσων ἐπωφελοῦς χρήσεως τοῦ ἐλευθέρου χρόνου. Αἱ οἰκογένειαι τέλος, εἰς τὰς ἀγροτικὰς περιφερείας ἔχουσι στενωτέρους συνδέσμους ἢ εἰς τὰς πόλεις, ζῶσι δὲ μᾶλλον πατριαρχικῶς αἱ ἀγροτικαὶ ἢ αἱ ἀστικά. Αἱ κατοικίαι των δ' ἐπίσης, αἱ ἐνδυμασίαι των καὶ ἡ διαίτα των εἶναι παντελῶς διάφοροι. Ἄλλ' ἔξ ἄλλου ἡ θνησιμότης εἰς τὰς πόλεις εἶναι μεγαλυτέρα, ὀφειλομένη εἰς ἔλλειψιν καθαροῦ ἀέρος καὶ ἀνθυγιεινὴν γενικῶς ζωὴν. Τὸ ἔγκλημα εἰς τὰς πόλεις — νομικὸν καὶ κοινωνικὸν — εἶναι εὐρύτερον διαδομένον. Ἡ γνωριμία μεταξὺ τῶν ἀγροτῶν εἶναι μεγαλυτέρα τῆς τῶν ἀστῶν, οἵτινες καταντῶσιν, εἰς πολυκατοικίας ζῶντες, νὰ μὴ γνωρίζωσιν ἀλλήλους. Αἱ αὐτοκτονίαι καὶ αἱ φρενικαὶ νόσοι ἐπίσης εἶναι περισσότεραι εἰς τὰς πόλεις ἢ εἰς τὰς ἀγροτικὰς περιφερείας.

Κατὰ ταῦτα ἡ ἀστικὴ ζωὴ ἔχει πλείστας ἐλλείψεις, ἔχει ὁμως καὶ πλείστας εὐκολίας καὶ ἀνέσεις, καὶ δὴ ἐν ταῖς πόλεσιν ἡ τάξις διασφαλίζεται

βεβαιότερον διὰ τῆς ἀστυνομίας, ἢ διοικήσις εἶναι τελευταίον, ὑπάρχει περσοβαστική ὑπηρεσία, λειτουργοῦσι κοινωνικαὶ ὀργανώσεις καὶ ὑπηρεσίαι καὶ ἰδρύματα προστατευτικὰ τῆς ὑγείας καὶ παρέχοντα ἀπείρους εὐκαιρίας πρὸς ἀνωτέραν ἐκπαίδευσιν.

Παρὰ ταῦτα, τὰ μέσα τῆς ἐπικοινωνίας καὶ δὴ τὸ αὐτοκίνητον ἐπιφέρουν ἰσοπέδωσιν τῶν διαφορῶν τούτων, ἢ δὲ εἰσαγωγή τῶν μηχανικῶν μέσων καλλιέργειας τῆς γῆς καὶ ἡ μηχανοποίησις τῆς γεωργίας ἀφ' ἑνός, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ μεταφορὰ τῶν ἐθίμων καὶ τρόπων ζωῆς τῶν πόλεων εἰς τὰ χωρία, τείνει εἰς τὴν ἕξομοίωσιν σὺν τῷ χρόνῳ τῶν ἀστῶν καὶ τῶν ἀγροτῶν.

Σ π ρ ο δ ο ς τ ῆ ς κ ο ι ν ό τ η τ ο ς. Παρὰ τὴν ἐπίδρασιν τῆς πολιτικῆς ἐπιρροῆς, ἣν αἱ ἀνεπτυγμέναι κοινότητες δύνανται νὰ ἔχωσιν ἐπὶ τὸν βίον τῆς ὅλης κοινωνίας καὶ δὴ παρὰ λαοῖς κυβερνωμένοις κατὰ συγκεντρωτικὸν σύστημα, ὡς εἶναι εἰσέτι τὸ ἡμέτερον, ἡ κοινότης, ἄλλαχού περισσύτερον, ἄλλαχού ὀλιγώτερον, καθορίζει τὴν οἰκονομικὴν, κοινωνικὴν, θρησκευτικὴν καὶ ἐκπαιδευτικὴν κατάστασιν τοῦ λαοῦ, ἰδίως δὲ αἱ ἀγροτικαὶ κοινότητες, οἷαι εἶναι τὰ 3/5 τῆς Ἑλλάδος, καὶ αἵτινες ἕνεκα τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς καταναλώσεώς των, τῶν μεθόδων τῆς καλλιέργειας, τῶν ἔξεων καὶ τῆς πετρῶν των, ἀποτελοῦσι πολύτιμον παράγοντα καὶ συμβολὴν εἰς τὴν κοινωνικὴν ζωὴν.

Ἡ πρόοδος ἐπίσης ἐκάστης κοινότητος ἀποτελεῖ πρόοδον καὶ τοῦ ἔθνους καὶ τῆς ὅλης κοινωνίας. Εἰς τὴν τοιαύτην πρόοδον πλεῖστοι παράγοντες συντελοῦσιν. Ὁ ἐσωτερικὸς βίος καὶ ὁ τρόπος τῆς ζωῆς τῆς κοινότητος τὰ μέγιστα συμβάλλει εἰς τὴν ἀνάπτυξιν θετικῶς ἢ ἀρνητικῶς τῆς κοινωνίας. Ἐν Ἑλλάδι λ.χ. τὰ τοπικὰ ἔθνη τῶν χωρίων μας, αἱ ἑορταὶ καὶ αἱ πανηγύρεις των, τὰ τοπικὰ ἰδρύματά των, αἱ τοπικαὶ διάλεκτοι τῆς γλώσσης μας, ἡ ἑνεαχού λαλουμένη ἀλβανικὴ καὶ τουρκικὴ (ὑπὸ τῶν προσφύγων), τὰ ἐπιχωριάζοντα ἄσματα εἰς τὰς ἐπαρχίας μας καὶ οἱ χοροὶ, αἱ διάφοροι ἐνδυμασίαι ἀνδρῶν ἢ γυναικῶν εἰς διαφόρους ἐπαρχίας, ἡ ἐπιχωριάζουσα μουσικὴ καὶ ὁ τρόπος τῆς διασκεδάσεως, ἡ διάφορος ἀρχιτεκτονικὴ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου Πελάγους καὶ τῆς Πελοποννήσου κ.λ.π. ἐξακαλουθοῦσι νὰ συνδέωσι καὶ νὰ διακυβερνώσι χαρακτηριστικώτατα τὸν κοινωνικὸν βίον τῆς κοινότητος.

Πᾶσαι αἱ τοπικαὶ αὗται διακρίσεις, ἕνεκα τοῦ συντηρητικοῦ πνεύματος τῆς κοινότητος, βοηθοῦσι τὰ μέγιστα εἰς τὴν συντήρησιν καὶ τὴν διάρκειαν τοῦ πολιτισμοῦ. Ἀκόμη καὶ αἱ τοπικαὶ προλήψεις, ἀρνητικῶς ἐν ἀρχῇ τοῦλάχιστον, εἶναι ἐπωφελεῖς εἰς τὴν κοινωνίαν, ὡς ἐμποδίζουσαι τὴν εἰσαγωγὴν πάσης καινοτομίας καὶ οἰασδῆποτε ἰδέας καὶ συστήματος, μὴ ἱκανῶς δοκιμασθέντων προηγουμένως.

Ἡ θρησκεία ἐξ ἄλλου, καὶ δὴ ἡ χριστιανικὴ, συμβάλλει τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ κοινοτικοῦ βίου καὶ συντελεῖ εἰς τὴν πλήρωσιν τῶν κοινοτικῶν ἀναγκῶν, ἄλλοτε θετικῶς καὶ πλουσίως, ἄλλοτε ἀσθενῶς καὶ μερικῶς, ἀναλόγως τῆς κοινωνικῆς μορφώσεως καὶ τῆς ἀντιλήψεως τῶν κληρικῶν περὶ τῆς ἀποστολῆς των.

Περισσότερον ὅμως τῶν ἄλλων ἰδρυμάτων ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον πρέπει καὶ δύναται νὰ βοηθήσῃ εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν κοινοτικῶν ἀναγκῶν, εἶναι τὸ σχολεῖον, καὶ τοῦτο διότι τὸ σχολεῖον ἐξυπηρετεῖ οὐχὶ ἓν ἄτομον ἢ μίαν ὀμάδα, ὡς ἡ οἰκογένεια λ.χ., ἀλλ' ὅλην τὴν κοινότητα, ὅλα τὰ διαφέροντα τὰ κοινωνικά, τὰ οἰκονομικά, τὰ πολιτικά καὶ τὰ θρησκευτικά. Τοῦτο εἶναι ἀλήθεια, ἣτις δὲν πρέπει νὰ διαφεύγῃ τοῦς προϊσταμένους τῆς ἐκπαιδεύσεως. Ὁ σκοπὸς δηλ. τοῦ σχολείου δὲν εἶναι ἡ ἀτομικὴ ἀγωγή, ἀλλ' ἡ ἄσκησις καὶ ἡ τελεία προπαρασκευὴ τοῦ τροφίμου, ὥστε νὰ καταστῇ οὗτος ἱκανὸς νὰ ἀναλάβῃ τὰ καθήκοντά του τὰ πολιτικά, τὰ οἰκονομικά καὶ τὰ κοινωνικά σήμερον μὲν τῆς μικρᾶς μαθητικῆς κοινότητός του, αὔριον δὲ τῆς μεγάλης, τῆς ἀνδρικῆς.

3. Ποῖα τὰ καθήκοντα ταῦτα τοῦ σχολείου ?

α) Τὰ πολιτικὰ καθήκοντα. Ταῦτα ἐξαρτῶνται ἐκ τοῦ τύπου τῆς κυβερνήσεως τῆς κοινότητος καὶ τῆς χώρας του καὶ ἐκ τῶν ἀρετῶν καὶ τῶν διαθέσεων, τὰς ὁποίας τὸ πολίτευμα τῆς χώρας αὐτοῦ ἐπιτάσσει. Εἶναι τοῦτο ἀπολυταρχικόν; θὰ προετοιμάζῃ τὸ σχολεῖον πολίτας σεβομένους τοῦς ἄρχοντας καὶ τυφλῶς ὑπακούοντας. Εἶναι πράγματι δημοκρατικόν καὶ φιλελεύθερον; θὰ προετοιμάζῃ βεβαίως εὐπαιθεῖς καὶ εὐσεβεῖς πολίτας, ἀλλὰ δὲν θὰ παραλείψῃ νὰ δώσῃ περισσότεραν προσοχὴν εἰς τὴν ἄσκησιν τῆς πρωτοβουλίας καὶ τὴν καλλιέργειαν τῆς σκέψεως.

Ἀνάγκη ἐπομένως καὶ παρ' ἡμῖν δημοκρατικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ πολιτικῆς μορφώσεως, διὰ μετατροπῆς τοῦ σχολείου εἰς ζῶσαν κοινωνίαν, αὐτοδιοικουμένην, ὑπὸ νόμους καὶ ἄρχοντας, ὡς ἡ κοινωνία τῶν ἐνηλίκων(1). Διότι ἂν ἐπιθυμῶμεν τὴν ταχεῖαν θεραπείαν τῶν σημερινῶν κακῶν τῆς πολιτικῆς διαφθορᾶς, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀρχίσωμεν ἐκπαιδεύοντες τοῦς νέους εἰς τὴν ὑπηρεσίαν καὶ τὴν πλήρωσιν τῶν ἀναγκῶν τῆς κοινωνίας, καθιστῶντες αὐτοὺς δοκίμους μαθητὰς πολίτας.

β) Τὰ οἰκονομικὰ καθήκοντα. Δεδομένου ὅτι αἱ οἰκονομικαὶ ἀνάγκαι τῆς κοινότητος εἶναι μᾶλλον ἐπιτακτικαὶ ἢ αἱ πολιτικαί, μεγαλύτερα ἀκόμη προσπάθεια δεόν νὰ καταβληθῇ εἰς τὴν προπαρασκευὴν τοῦ ἀτόμου πρὸς τοιαύτην θεραπείαν. Τοῦτο ἐπιβάλλει ὅπως ἕκαστος νέος ἐκπαιδεύεται εἰς ἐπάγγελμά τι, κατὰ κανόνα λειτουργοῦν ἐντὸς τῆς κοινότητός του, εἰς ἣν ἔζησαν οἱ πατέρες του, καὶ ἐφ' ὅσον πρὸς τοῦτο ἀποδεικνύεται ἱκανὸς καὶ ῥέπων φύσει.

Ἡ τοιαύτη ἀπαίτησις, δεδομένου ὅτι ἄσκησις ἐπαγγελματικὴ καὶ ὁδηγία δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνωσιν εἰς τὰ σχολεῖα τῆς ἐξαετοῦς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως, ἐπιβάλλει, ὡς ἀλλαγῶν ἐτονίσσαμεν, νὰ ἐπεκταθῇ ἡ δημοτικὴ ἐκπαίδευσις τοῦλάχιστον εἰς τὰς κωμοπόλεις, ἔνθα ὑπάρχουσι τὰ σημερινὰ ἡμιγυμνά-

(1) Πρὸβλ. Γ. Σακελλαρίου, Σχολικὴ αὐτοδιοίκησις 1915 καὶ τοῦ αὐτοῦ, Δημοκρατία καὶ Δημοκρατικὴ μέθοδος ἐργασίας εἰς τὸ σχολεῖον 1925.

σια, ἅτινα οὕτω θὰ τροποποιηθῶσιν, ἢ δὲ ὑφισταμένη σήμερον γεωργικὴ ἐκπαίδευσις νὰ γίνῃ, ἐφ' ὅσον εἶναι δυνατόν, βαθμοῦ μέσης ἐκπαιδεύσεως, εἰς ἣν οὐ μόνον, ὡς συνήθως σήμερον συμβαίνει, οἱ κατωτέρας πνευματικῆς ἱκανότητος καὶ μὴ μεταβαίνοντες εἰς τὴν μέσην ἐκπαιδεύσιν νὰ φοιτῶσιν, ἀλλὰ καὶ οἱ εὐφυεῖς καί, εἰ δυνατόν, πάντες οἱ υἱοὶ τῶν γεωργῶν καὶ τῶν κτηνοτρόφων· διότι δὲν πρέπει νὰ διαφεύγῃ ἡμᾶς τὸ γεγονός ὅτι καὶ ἡ γεωργία καὶ ἡ κτηνοτροφία ἀπαιτοῦσιν οὐ μόνον χεῖρας, ἀλλὰ καὶ νοῦν, πρὸς γνῶσιν τῶν ἐπιστημονικῶν μεθόδων καλλιέργειας, τοῦ τρόπου τῆς προλήψεως τῶν ἀσθενειῶν καὶ τῆς θεραπείας τῶν γεωργικῶν καὶ κτηνοτροφικῶν ἀναγκῶν.

Ἡ ἀνάγκη αὕτη εἶναι ὑπερτάτη, ἂν ἀναλογισθῶμεν ὅτι, τοῦλάχιστον ἀπὸ οικονομικῆς ἀπόψεως, διατροφῆς καὶ κατοικίας, ὁ πολιτισμὸς μας σήμερον βασίζεται ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς γεωργίας.

Ἐφ' ὅσον δὲ τοῦτο εἶναι ἀληθές, ἐπιβάλλεται νὰ καταστήσωμεν τὸν γεωργικὸν βίον ἱκανοποιητικὸν καὶ εὐάρεστον διὰ τοὺς διατροφεῖς τούτους τοῦ ἔθνους μας, ἐπιβάλλεται ἡ ἴδρυσις γεωργικοῦ σχολείου μὲ εὐρὸ πρόγραμμα γεωργικῆς ἐπιστήμης καὶ γεωργικῆς πράξεως. Παρὰ τὸ πρόγραμμα ἐπομένως τῆς γενικῆς ἐγκυκλίου ἐκπαιδεύσεως ἐπιβάλλεται εἰσαγωγή μα ἐπομένως τῆς γενικῆς ἐγκυκλίου ἐκπαιδεύσεως ἐπιβάλλεται ἐκπαίδευσις οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν μαθημάτων. Τὸ ζήτημα τοῦτο εἶναι θεμελιώδες, ἂν ἀναλογισθῶμεν ὅτι ἡ γεωργικὴ τάξις, ἐφ' ὅσον κέκτηται γνώσεις μόνον ἐκ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, ὑπόκειται εἰς παντοειδῆ ἐκμετάλλευσιν, ὡς ἀτυχῶς συμβαίνει σήμερον.

Ὡστε καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐργατῶν μας δεόν νὰ αὐξήσωμεν καὶ τὸν ἀριθμὸν ἐπίσης τῶν ἐπιστημόνων ἐργατῶν, τῶν εἰδικῶν (experts), δι' ἑκάστην κοινότητα, ἢ τοῦλάχιστον δι' ἕκαστον εἶδος καλλιέργειας νὰ ἐπιτύχωμεν, ὡς προσπαθεῖ καὶ πολλαχοῦ κατορθώνει τοῦτο σήμερον ἡ Ἀμερική. Παραλλήλως δὲ πρὸς τὴν ἀνύψωσιν τῆς «στάθμης» τῆς γεωργικῆς ἐκπαιδεύσεως ἐπιβάλλεται νὰ διαφωτίσωμεν τὸν γεωργικὸν πληθυσμὸν, ὅστις θέλει σήμερον νὰ κάμῃ τὸ παιδί του δικηγόρον ἢ ἰατρόν, περὶ τῆς σημασίας καὶ τῆς σπουδαιότητος τῆς γεωργικῆς ἐκπαιδεύσεως, χορηγοῦντες εἰς αὐτὸν καὶ μέσα οικονομικά, ὡς ἤρχισεν ἐν μέρει νὰ γίνεται διὰ τῆς Ἀγροτικῆς Τραπέζης, παρεχούσης καὶ δάνεια καὶ τεχνικὰ μέσα, ἐργαλεῖα, λιπάσματα κ.λ.π.

Τοιοιουτρόπως αἱ ἑλληνικαὶ κοινότητες δύνανται νὰ βελτιωθῶσι κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ τὸ σχολεῖον νὰ ἐπιτελέσῃ τὰ οικονομικὰ καθήκοντά του καὶ ἡ ὅλη ἑλληνικὴ κοινωνία, ὀρθοποδοῦσα οικονομικῶς, νὰ στρέψῃ τὴν προσοχὴν τῆς εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν, τὰς ὁποίας σήμερον ἀδυνατεῖ ἐπαρκῶς νὰ καλλιεργήσῃ, διὰ τὴν ἔλλειψιν τῶν ὑλικῶν μέσων.

γ) Τὰ κοινωνικὰ καθήκοντα τοῦ σχολείου Βασικὸν κοινωνικὸν καθῆκον τοῦ σχολείου εἶναι ἡ καλλιέργεια τῆς συνεργασίας καὶ ἡ ὀργάνωσις αὐτοῦ εἰς ζῶσαν ἐν μικρογραφίᾳ πραγματικὴν κοινωνίαν.

Ἡ συνεργασία εἶναι ἡ μόνη ὁδὸς πρὸς τὴν ἠθικοποίησιν τοῦ ἀνθρώπου. Διὰ ταύτης δὲ ὡσαύτως καὶ ἡ μάθησις διευκολύνεται καὶ αἱ ἐγωϊστικαὶ

τάσεις τῶν ἀνθρώπων περιστέλλονται.

Ἡ καλλιέργεια ὁμῶς αὐτῆς προϋποθέτει τὴν μεταβολὴν καὶ τὴν ὁργάνωσιν οὐ μόνον τοῦ παιδικοῦ κόσμου εἰς αὐτοδιοικουμένας, ὡς ἐλέχθη, ὑπὸ νόμους κοινότητος, ἀλλὰ καὶ τῆς ὅλης κοινωνίας εἰς πάσας τὰς ἐπαγγελματικὰς καὶ πνευματικὰς ὀργανώσεις καὶ ἀσχολίας τῶν κατοίκων ἐκάστης κοινότητος, οὕτως ὥστε καὶ γυναῖκες, νέοι καὶ νέαι, νὰ ἀποκτήσωσιν ἐν ἑαυτοῖς τὸ «αἰσθημα» τῆς κοινωνικῆς ἁλληλεγγύης.

Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον δὲν πρέπει νὰ λησμονηθῇ, ὅτι πᾶν σχολεῖον δεόν νὰ χρησιμοποιῆται, ἐφ' ὅσον εἶναι δυνατόν, κατὰ τὰς ἐλευθέρους τοῦ ὥρας ὡς κοινωνικὸν κέντρον τῆς κοινότητος, διότι ἐφ' ὅσον τὸ σχολικὸν κτίριον, τὰ ἔπιπλα καὶ τὰ ὄργανα πληθύνονται ὑπὸ τῆς κοινότητος, εἶναι κτῆμα αὐτῆς, δικαιουμένης νὰ χρησιμοποιῆ ταῦτα ἐὰν καταβάλλῃ ἐλαχίστην ἀμοιβὴν εἰς τοὺς ἐπιστάτας καὶ τοὺς καθαριστὰς αὐτοῦ.

Διὰ τοῦ μέσου τούτου τὸ σχολεῖον δύναται νὰ βοηθήσῃ πρὸς ἔνωσιν καὶ συνεργασίαν τῶν ἄλλων τῆς κοινότητος παραγόντων, τῆς οἰκογενείας, τῆς ἐκκλησίας καὶ λοιπῶν συλλόγων καὶ σωματείων. Εἰς τὸ σχολεῖον δηλ. δύνανται νὰ καλλιεργηθῶσιν αἱ σχέσεις ἰδίας γονέων καὶ διδασκάλων χάριν τῆς προόδου, σωματικῶς, ἠθικῶς, πνευματικῶς καὶ οικονομικῶς, τῶν παιδῶν των. Εἰς αὐτὸ δύνανται αἱ γυναῖκες-μητέρες νὰ ἰδρῦσωσιν ἐξυπηρετικούς τῆς κοινωνίας συλλόγους βοηθούμενοι ὑπὸ ἱκανῶν διδασκαλισσῶν. Εἰς αὐτὸ δ' ἐπίσης δύνανται νὰ στεγασθῶσι νυκτερινὰ σχολεῖα δι' ἐνηλίκους καὶ ἐργάτας, καὶ νὰ λειτουργήσωσι ἀπογευματινὰ καὶ κυριακὰ σχολεῖα καὶ γραφεῖα ἐπαγγελματικῆς κατευθύνσεως. Πρὸς τούτοις τὸ σχολεῖον δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς κέντρον ἀναγνωστηρίου ἢ βιβλιοθήκης τῆς κοινότητος, ἢ ὡς αἴθουσα δημοσίων συγεδριάσεων, διαλέξεων κοινωνικῶν καὶ ἐκπολιτιστικῶν, ὑπὸ ὠρισμένας διατάξεις καὶ ὄρους, αὐστηρῶς τηρουμένους.

Ὡς πρὸς τοῦτο οἱ διδάσκαλοι δὲν πρέπει νὰ λησμονῶσιν ὅτι τὸ σχολεῖον πρέπει νὰ ἐνδιαφέρεται ἀμεσώτατα διὰ πᾶν τὸ ἔχον σχέσιν πρὸς τὴν εὐημερίαν τῆς κοινότητος καὶ οὐχὶ μόνον διὰ τὰς ὀλίγας γνώσεις, τὰς ὁποίας σήμερον προσφέρει εἰς τὰ τέκνα της.

Ἄλλ' ἵνα ἡ κοινότης δυνηθῇ ἐπαρκῶς νὰ προαχθῇ, ἔχει ἀνάγκην πρὸ παντὸς ἀπελευθερώσεως ἐκ τῶν ἄνωθεν, ἐκ τῆς συγκεντρωτικῆς τ.ἔ. διοικήσεως, ἔχει ἀνάγκην νὰ αὐτοδιοικηθῇ. Κοινότης, τῆς ὁποίας πᾶσαι αἱ λειτουργίαι καὶ οἱ ὑπάλληλοι, διδάσκαλοι, ἱερεῖς, κ.λ.π. ἐξαρτῶνται ἐκ τῶν ἄνωθεν μόνον, κοινότης, ἧς οἱ φόροι καὶ αἱ εἰσφοραὶ κατατρῶγονται ὑπὸ τοῦ Μινωταύρου τῆς συγκεντρωτικῆς γραφειοκρατίας, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀποβῇ δυναμικὸς παράγων ἀναγεννήσεως καὶ ἀναμορφώσεως τῆς ὅλης κοινωνίας της.

Ἀνάγκη ἐπομένως αὐτοδιοικήσεως καὶ ἀποκεντρώσεως τῶν κοινοτήτων, οικονομικῶς, ἐκπαιδευτικῶς καὶ πολιτικῶς, τοῦ Κράτους ἔχοντος μόνον τὴν γενικὴν ἐποπτεῖαν καὶ ἐπιβαλλομένου διὰ τῆς στρατιωτικῆς καὶ τῆς διοικητικῆς αὐτοῦ ἐξουσίας, ὅταν αἱ γενικαὶ ἀρχαί, τὰς ὁποίας τοῦτο θὰ καθορίξῃ παρορῶνται ἢ καταπατῶνται ὑπὸ λαοπλάνων ἢ ἀμορφῶτων κοινοταρχῶν.

Τοιοτοτρόπως ὀργανωμένη ἡ κοινότης ἀποβαίνει δυναμικὸς καὶ οὐχί, ὡς σήμερον, στατικὸς παράγων τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, ἐξελίξεως καὶ προόδου.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Ποῖαι αἱ διαφοραὶ τῶν ὄρων: κοινωνία, κοινότης καὶ δμάς ;
2. Ὀνομάσατε μίαν κοινωνίαν, ἣτις δένεται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς κοινότης.
3. Ὀνομάσατε μίαν κοινότητα, ἣτις δὲν εἶναι κοινωνία.
4. Τί ἐννοεῖτε διὰ τῆς φράσεως «σωματειακὴ συνείδησις» ;
5. Καταγράψατε τὰ προβλήματα, τὰ ὅποια εἶναι δυνατόν νὰ λύσῃ τὸ κοινοτικὸν κέντρον τῆς πατρίδος σας ὑπὲρ τοῦ γενικοῦ καλοῦ τῆς κοινότητος.
6. Τίνες αἱ ὁμοιότητες καὶ τίνες αἱ διαφοραὶ μεταξὺ τῆς κοινότητος τῶν μερμηκῶν καὶ τῆς ἰδικῆς σας κοινότητος ;
7. Τί εἶναι ἀνθρωπίνη οικολογία; Τίς ἡ σπουδαιότης αὐτῆς ;
8. Εἰσθε ὑπὲρ τῆς αὐτοδιοικήσεως τῆς κοινότητός σας ; τῆς πλήρους ἀποκεντρώσεως ἢ τῆς συγκεντρωτικῆς αὐτοδιοικήσεως ; Ἐξηγήσατε.
9. Διαγράψατε πρόγραμμα κοινωνικῆς δράσεως ἐνὸς ἀγροτικοῦ διδασκάλου καὶ μιᾶς ἀγροτικῆς διδασκαλίσης.
10. Πῶς δύναται τὸ σχολικὸν κτίριον νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς κοινωνικὴν ἀνάπλασιν μιᾶς κοινότητος ;
11. Ποῖα ἡ ἐξέλιξις τῆς κοινότητος ;
12. Τίς ἡ διαφορὰ τῆς ἀγροτικῆς ἀπὸ τῆς ἀστικῆς κοινότητος ;

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Βολονάκη Μιχ. Ἡ ἀγωγή τοῦ πολίτου.
2. Kolb J. and Edmond S. Brunner — A Study of Rural Society Houghton, Mifflin Co. 1935.
3. Lynd, R. S. and H. M. — Middletown — N.Y. Harcourt Brace and Co. 1929.
4. Steiner J. The American Community in Action — N. J. Henry Holt and Co. 1928.
5. Μέγα Γ. Ζητήματα Ἑλληνικῆς Λαογραφίας.
6. Σακελλαρίου Γ. Τὰ σημερινὰ προβλήματα τῆς ἐκπαιδεύσεως. Ἀθήναι 1928.
7. Sorokin P. and Zimmerman C.C. — The Changing Community. N. York. Harper Bros. 1938.